

Hembygdsbladet

Årgång 23, nummer 3
Augusti 2021

Enhörna Hembygdsförenings
informationsskrift

ENHÖRNA
HEMBYGDSFÖRENING

Europeiska jordbruksfonden för
landbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Vi har öppet som vanligt på söndagarna t o m september ut

Missa inte våra öppna söndagar med hembakat, fotosalen, nya och gamla utställningar och trevlig samvaro på coronasäkert avstånd. Vi har haft öppet hela sommaren och det kommer många och gästar oss på söndagarna. Men eftersom alla inte kommer samtidigt utan är spridda under flera timmar, så har det aldrig varit några problem med att hålla avstånd. Vi dukar upp utomhus och har tält uppställda för solen (eller regnet). Husen kan man besöka när man vill under öppettiden och då många sitter ute och dricker kaffe/te så blir det ingen trängsel. Så välkomna till oss – Vi ser fram emot att träffa er alla!

/ Ordförande Mona

MOPEDRALLY 19 SEPTEMBER!

Den 19 september är det äntligen dags att återuppta Enhörnas Mopedrally. Förra året ställdes mopedrallyt in, liksom allt annat, men rallyt 2019 var en stor succé med hundratalet startande ekipage.
/ Mona

ÅRETS MARKNAD INSTÄLLD!

Den sista söndagen i augusti kl 13-16 brukar vi alltid ha Hembygdsförenings årliga höstmarknad vid museet, även kallad "hemvårdardagen". På grund av det rådande läget med coronapandemin ställde vi dessvärre in den förra året och gör så även i år. Visserligen är de flesta restriktioner nu borttagna, men de avblåstes ju i juli och då blev det lite för kort tid för ett så stort arrangemang!

Vi får återigen längta till nästa år och hoppas att det blir ett helt vanligt år! /Mona

ÅRETS ÅRSMÖTE

På grund av dessa pandemitider kunde vi inte ha vårt årsmöte i april som brukligt är. Nu tog vi, liksom förra året, istället ett årsmöte utomhus den 11 juli med inga andra aktiviteter än själva mötet. Naturligtvis drog det mötet betydligt färre personer än de 60 – 100 som brukar komma på våra årsmöten när vi har föreläsare mm. Nu kom förutom styrelsen endast 2 medlemmar. Gunnar Lindqvist var ordförande och Anne-Marie Andersson sekreterare. Årsmöteshandlingar och protokoll hittar ni på vår hemsida.

Vår eminenta kassör Anders Östensson avtackades för sitt värdefulla arbete i styrelsen under många år.

VÅRA NYA UTSTÄLLNINGAR

Om ni inte redan har sett våra utställningar eller om ni vill se mera av dem - kom och titta! Nytt för i år är mjölkhanteringen förr, bagarstuga och skomakeri samt Enhörnas soldattorp på skärmar i fotosalen.

TACK FÖR ALL HJÄLP

Om det är något som vi får frågor om hela tiden så är det hur vi orkar med allt som händer på museet? När vi då svarar att vi inte skulle klara det utan alla som hjälper oss och sedan berättar att vi har mer än ca 85 hjälpare så blir alla mycket förvånade! I en tid när föreningar har svårt att få frivilliga krafter så har vi så många som hjälper oss! Eftersom vi även i år inte har bjudit på någon Tack för hjälpen – kväll så skriver vi i bladet och tackar på det viset istället och tar en tre-årskväll nästa år.

Här kommer lite av det vi får hjälp med och under varje aktivitet döljer sig oftast flera personer (ibland många):

Klippning av gräsmattan, rensning och plantering i rabatter och blomlådor, plogning på vintern, arbetsdagar vid museet med snickra, måla, rensa, röja mm, restaurering av rum vid museet, utdelning av medlemsblad, bakning till allehanda aktiviteter, matbidrag, bidrag av blommor mm till marknader och andra aktiviteter, ritningar, konsult hjälp, mätningar mm till ansökningar, skänkta bidrag till vår husrestaurering som t ex tegel, skänkta bidrag eller utlåning till museet och till våra utställningar, sommarvärdar i museet så att vi räcker till för alla söndagar, arbete med utställningar, inklusive framtagande av helt egna utställningar, framtagande av vissa skrifter, antingen i stort sett själva eller i samarbete med styrelsen, aktivitetsvärdar vid marknad, Gammaldags jul mm, serverings-, framduknings-, mm personal vid kafferep och andra tillställningar, utlåning av rekvisita till våra aktiviteter, iordningställande och tändning respektive släckning av granen vid Lill-Ahl, målning av Åke Falks konstverk vid Lill-Ahl, samarbetspartners vid vandringar, mopedrally mm, hjälp vid allehanda jobbiga arbetsuppgifter som uppsättning av ställningar, stora tält mm, bidrag till julgranen vid Lill-Ahl både vad gäller elkostnad och ljusslingor, oavlönade arbetsuppgifter som revisor mm (gäller ju även styrelsen) mm mm. Dessutom får vi många pengabidrag från er medlemmar och extra arbetsinsatser från hantverkare.

Det här var bara en del av vad som hänt under de senaste åren. Även tidigare har vi fått hjälp med ovanstående och mycket mycket annat som t ex resning av Åke Falks staty vid Lill-Ahl, vävning och uppsyning av våra västar mm mm. Vi är så glada att så många vill hjälpa oss! Utan er hade det varit omöjligt att driva den verksamhet vi har idag! Vi är alltid rädda att vi har glömt något/någon, det känns som om man kommer på en till sak varje gång man går in och skriver något i dokumentet – Så hör av dig om ditt bidrag är missat!

/Er ordförande, Mona

ENHÖRNA HEMBYGDSFÖRENING PÅ TOREKÄLLBERGET?

Fredagen den 9:e juli var vi fyra personer som representerade föreningen vid Råbygården. Det var många besökare den dagen och alla passerade våra bord med konservering, örngottsbandvikning, stoppning av strumpor och försäljning av skrifter. Anders vår avgående kassör gjorde verkligen reklam för föreningen när han hälsade alla välkomna till museet. Följande söndag var det extra många besökare. Det har till vår stora glädje varit ca 60-talet besökare varje söndag under sommaren så här långt. /Kicki

KUNGSGÅRDEN HUSABY ENHÖRNA

Kungsgården Husaby Enhörna låg på en kulle mellan Överenhörna kyrka och hembygdsmuseet. Framför kullen ligger en åker, där det ofta går hästar och betar och där vi ibland har parkering vid museets aktiviteter.

Tiden går fort och det är nu 30 år sedan de arkeologiska undersökningarna avslutades på Husby backe. Det konstaterades då att huvudplatån var en kringbyggd gård med anor från vikingatiden. Det är inte ovanligt att medeltida husabyar (kungsgårdar) har rötter i en vikingatida stormansgård.

Kring detta har hembygdsföreningen gett ut boken Kungsgården Husaby-Enhörna skriven av Inga Ekvall. Den finns att köpa på museet.

Hembygdsföreningens styrelse har tillsammans med de drivande krafterna bakom projektet, Inga Ekvall och Olle Karlsson, beslutat att göra området bättre tillgängligt för besökare och att utöka informationen om platsen. Röjningsarbetet påbörjas nu till hösten och framöver planeras bygge av spång, ramp och dikesövergång samt informationstavlor. Det sistnämnda kräver bidrag för att kunna finansieras, men det arbetar vi med.

Kan och vill du hjälpa till, kontakta Olle Karlsson, tel 070-844 15 76 eller olov.karlsson@live.se

MOPEDRALLY 19 SEPTEMBER

Den 19 september är det äntligen dags att återuppta Enhörnas Mopedrally. Förra året ställdes mopedrallyt, liksom allt annat, in men 2019 års rally var en stor succé med hundratalet startande ekipage. Rallyt, som nu går av stapeln för 5:e året, arrangeras av Susanne och Pelle Höglund, Bernt Eriksson och Enhörna Hembygdsförening. Samling kl. 10.00 vid Enhörna Hembygdsmuseum. Start kl. 11.00, ingen föränmälan. Vid startplatsen kommer det att finnas beskrivning av årets bana. Museet är öppet hela dagen och från kl 12.00 serveras korb med bröd och mos, dricka, kaffe etc på coronasäkrade platser.

Mopedisterna bjuds på smörgås före avfärd, från ca kl 09.30. Under tiden som rallydeltagarna är på banan kan du, som inväntar målgången, fördriva tiden t ex med att besöka vårt fina museum, gå en tipspromenad, ta en fika, prata med mopedintresserade osv.

Välkomna till en trevlig moped söndag då vi hoppas överstiga 2019 års deltagantal, få fint väder och även mycket publik.

ÄPPELMUSTERIER OCH LITEN SJÄLBETJÄNINGS-FILIAL TILL HEMBYGDSFÖRENINGENS CAFÉVERKSAMHET

Enhörna har en gammal, fin tradition när det gäller att musta äpplen. I början av 1950-talet beslöt Yttre Enhörnas fruktodlarförening att satsa på mustning av äpplen och just den satsningen lever i dag kvar på Bussholm.

Det första musteriet i Enhörna med en ideell frukthandlarförening som ansvarig styrdes rent praktiskt av Mattias Sevén och byggdes upp i en tvättstuga på Norrlöt. Från början sköttes maskinen manuellt, men så småningom byggde John Sevén om en lastbilshydral så att pressen drevs med elmotor.

Musteriet blev snabbt populärt. Och kunderna kom med allt från oljefat till plastpåsar för att ta hand om musten, minns Ann-Charlotte Sevén, svärdotter till John.

År 1963 flyttades mustutrustningen till Bussholm och Anders Nyström tog över driften.

Storhetstiden var i slutet av 1960- och under 70-talet. Då var det ofta full fart under hela äppelsäsongen säger Gunnar Hanson som var med och pressade äpplena. Det var förstås råmust som gällde.

När Anders Nyström dog 2001 såldes fastigheten och Sandra Emtén tog över driften. Under senare år har den affärsmässiga delen tonats ned men maskinen är fortfarande i funktion och används.

Enhörnas musttradition förs vidare av Äppelblommans musteri som Jan Blomgren startade 2015, i Trädgår'n

i Lina. Nu under sommaren har Jan byggt upp sitt nya musteri vid Jursta, på en äng ovanför Wexthuset (där Kycklingstallet en gång låg).

Det är extra roligt att nya musteriet ligger i Överenhörna där jag haft min bostad sedan 1979 säger Jan. Enhörna är en gammal äppelbygd där Jan och hans anställda Samer Malke, som varit med sedan starten 2015, ser fram mot nya fina säsonger.

HEMBYGDSFÖRENINGENS CAFÉHÖRNA I MUSTERIET

Hembygdsföreningen kommer att samarbeta med Äppelblomman genom en liten caféhörna i musteriet där Hembygdsföreningen även kan sprida information och kunskap om sevärdheter i bygden, utställningar i museet och vandringsförslag.

ENHÖRNADRÄKT OCH BYGDEDRÄKT

På 1980-talet skapade Åke Falk en Enhörnadräkt som syddes upp av åtta enhörnakvinnor som nu bär dräkten med den stolthet den förtjänar. Dräkten är vackert broderad med körsbärsblommor och i Sörmlands och Enhörnas färger.

Enhörnadräkten har bara en sak som gör att de som är intresserade av att sy sin egen hembygds/bygdedräkt har svårt att välja den. I enlighet med den tidens anda ville Åke Falk att dräkten skulle vara lätt för alla att köpa tyg till och den skulle sys i den tidens nya material dvs syntettyger. Men tiderna förändras och nu är återigen naturfiber mer populärt och för den som vill sy en dräkt från hembygden har det nog alltid varit så. Det var ju från början det enda material man hade.

Hembygdsföreningen har fått en förfrågan från en kvinna, uppväxt i Enhörna och med sin släkt kvar här men numera bosatt i Norge, om vi har någon hembygdsdräkt. Vi tänkte då att man kanske skulle kunna byta ut tygerna i Enhörnadräkten till naturmaterial och har därför pratat

med och träffat några av dem som sydde dräkterna. På ett möte kom vi fram till att de flesta av dem som sydde dräkten inte vill ändra Åke Falks ambitioner med dräkten (som att byta tygerna till naturmaterial) och därmed göra om det som för honom var en så viktig del. Med anledning av det beslutade vi på mötet att ta fram en helt ny bygdedräkt/hembygdsdräkt som finns vid sidan av Enhörnadräkten. På detta sätt fredar man Enhörnadräkten och har därmed bibehållen respekt för konstnärens tankar och idéer när han skapade dräkten och tankarna om att tillvarata bygdens kännetecken.

Att ta fram en bygdedräkt är ännu i sin linda men det vi så här långt har tänkt är att den ska ha alla influenser av Enhörna som kan tänkas: körsbärsblommor (även den), tegelbruksfärg, kanske ett smycke i form av hembygdsföreningens logga (som kommer från runstenen utanför Ytterenhörna kyrka), kanske en enhörning någonstans mm.

Är Du som läser detta intresserad av att vara med och ta fram dräkten? Hör av dig till någon av oss i styrelsen!

/ Mona

Bygdegårdsföreningen i samarbete med hembygdsföreningen arrangerade utomhusbio på storbildsskärm vid museet

Bygdegårdsföreningen visade storbildsfilm utomhus på kvällen måndagen den 2 augusti och den bästa platsen för detta var vid hembygdsmuseets parkering.

Det kom 60-talet filmsugna som tittade på filmen The Peanut Butter Falcon, historien om Zak (Zack Gottsagen), en ung man med Downs syndrom, som rymmer från

ett sjukhem för att följa sin dröm och träna på den professionella wrestling-skolan med sin stora idol, The Salt Water Redneck. En charmerande film om vänskapen mellan två (eller kanske tre) udda personer som finner varandra.

Bygdegårdsföreningen sålde kaffe/te/läsk, kanelbullar, varm korv och popcorn och hembygdsföreningen höll de båda museihusen öppna.

En mycket trevlig kväll som gärna får återupprepas!

/Mona

Eftersom vi har en utställning som handlar om mjölkgårdar i Enhörna vill jag bidra med denna berättelse om Jurstaholm och materialet är hämtat i Barbro Sjöströms samlingar.

/Anne-Marie

Gamla huset taget omkring 1930.

JURSTAHOLM

Följande är berättat av Erik Johansson (f.1898 d.1988) Jurstaholm.

När Erik bara var 5 år fick han valla korna. De hette Lena, Broka, Vithuvan, Lisakon, Kajsakon, Lillan, Prilla (hon var helbrun och hade hornen stående rätt upp), Bucken, Krusa och Mor Karlsson, hon kallades så för att hon var köpt av Mor Karlsson maka till tegelslagare Karlsson vid Ekensberg. Krusa släppte inte till mjölken till kvinnfolken så fadern C O fick mjölka henne. Broka kallades sjödykaren. En gång fick Gripsholmsbåten sakta in för henne när hon simmade ut i Karlholmssundet. Krusa simmade också ut, men inte lika ofta. De simmade ut kring en stolpe i vattnet för att komma åt bättre mat. Där fanns nate och kolvass som smakade "damerna". Vid ett tillfälle simmade Broka runt ön, gick upp i rågakern och föråt sig på omogen råg.

En gång när Erik skulle valla korna var kossan Mor Karlsson besvärlig. Hon följde inte med de andra och hon tyckte inte om barn. Vid ett annat tillfälle tog hon honom på hornen och slängde iväg honom. Karlarna som skar havre intill hade sett incidenten, tog in Mor Karlsson i ladugården för resten av dagen. I regel kom en vuxen och hjälpte Erik att ta in dem om kvällen. Man mjölkade då inne och de fick vara inne under natten. Nästa morgon gjordes morgonmjölkningen innan de släpptes ut. På senare år sattes det upp stängsel så de kunde gå i hagen på nätterna.

Mor Karlsson såldes för bara 35 kr fastän hon var dräktig. Man ville inte ha henne kvar för hon "höll inte mjölken" vilket betydde att hon gick "i sin" för snabbt.

Foderkakor köptes i Bachmans bod. De levererades i säckar, som man senare använde till potatissäckar. Foderkakorna bultades sönder med en hammare mot en järnhäll innan de gavs till korna.

Vid mjölkdays tog man ½ hink varmt vatten som blandades med sjövattnet då kornas juver skulle tvättas och sen torkades de med en torr duk. Korna simmade ofta ut i vattnet vilket hjälpte till att hålla dem rena.

Redan år 1910 köptes en separator som sattes upp i köket. Mjölken bars direkt från ladugården till separatorn. Den skulle dras med hög hastighet. Mjölken rann ur det grövre röret och grädden genom det finare röret. Före separatorns tid handskummades grädden. Man separerade morgon och kväll. Skummjölken användes både i hushållet och till kalvarna. Kalvarnas mjölk värmdes i en kittel på spisen innan djuren fick den.

C O Johansson köpte en vevkärna för 14 kr. Grädden samlades i cylindrar som ställdes i en tvättbalja med vatten och is. När det skulle kärnas fick man ta in grädden för lite uppvärmning. Tidigare skummade man mjölken morgon och kväll. Sedan separerade man två ggr/dag och kärnade var 14:de dag. Det var ett tungt arbete att kärna smör varför karlarna för det mest gjorde det. 25 l grädde användes vid varje kärning. 3 kärningar gav 40 kg smör.

Syskonen Sven och Åke Johansson samt Martin Johansson mjölkar kor utomhus på Jurstaholm

Syskonen Johansson: Erik, Åke, Lisa och Sven samt Eriks son på Jurstaholmstrappan.

Smöret saltades i stora trätråg där det blandades med saltet med en träspade. Smörstyckena lades i en duk och vägdes med bessman innan de pressades ner i smörformarna. Det mesta av smöret såldes.

Jurstaholms isstack var stor som två stora rum. Femton lager is lades på varandra med sågspån runt omkring och

överst, men inte mellan isbitarna.

Ön fick elektricitet omkring år 1943. Då köptes mjölkmaskiner. Man slutade med kalvuppfödning och började leverera mjölk. Man fick dra upp mjölkflaskorna

Tre generationer Johansson; Betty f. 1868, sonen Erik f. 1898 samt sondottern Barbro f. 1937 (gift Sjöström)

med en gummihjulskärta till mjölkpallen vid kyrkan för vidare leverans till Södertälje.

Välkommen till en tema-/diskussionskväll SOLDATTORP

Vi är några som intresserat oss för soldattorpen i Enhörna. Detta har bidragit till skärmställningen om soldattorpen i museet. Nu bjuder vi in till en kväll där vi delger vad vi hittat. Samtidigt ser vi fram mot att höra vad du/ni vet kan om torpen. Du är naturligtvis välkommen även om du bara är allmänt nyfiken på detta ämne.

Tid: Tisdagen den 21 september 2021, kl 19.00

Plats: Hembygdsmuseet

SOLDATTORPEN I ENHÖRNA

Vi är några stycken som för ett antal år sedan träffades med intresse för kartor och då speciellt gamla kartor. Med dessa som utgångspunkt letade vi upp gamla vägsträckningar, vilket mynnade ut i den utställning som nu finns på museet. I samband med att vi letade upp och följde gamla vägsträckningar kom vi i kontakt med de hus och torp som fanns respektive hade funnits. Med det som bakgrund var det nära till hands att fortsätta med att leta upp gamla torp som fortfarande finns respektive funnits. Snart insåg vi storleken i detta arbete och fortsatte med att koncentrera oss på de soldattorp som finns och funnits i Enhörna.

På dessa skärmar är samtliga soldattorp presenterade med bilder och lite information.

Förutom att vi besökt de olika torpen har vi samlat på oss en hel del material. Detta material utgörs bl. av bilder, kartor, soldatregister, synprotokoll mm. Allt detta material kommer så småningom att göras tillgängligt här i museet. För Enhörna Hembygdsförenings sk "kartgrupp" som numera kallas "torpgruppen", *Staffan Holmberg*.

Övriga i gruppen är:

Inga Ekvall, Sten Ekvall, Olle Karlsson, Lennart Lagervall och Roland Lönnerbro

Stöd oss också genom att köpa våra skrifter, filmer och vy-/presentkort att ge bort som gåvor eller presenter. De kan köpas på museet, på Norrlöts Handelsträdgård eller på Destination Södertälje (turistbyrån).

VÅR SENASTE INTRESSANTA SKRIFT,
ALLDELES
FÄRSK
FRÅN
TRYCK!

NY!

PASTORNS ANTECKNINGSBOK

GLIMTAR UR SAMHÄLLET
PÅ 1850-TALET

Pastorn antecknar vecka för vecka
vad som skall kungöras från predikstolen

ENHÖRNA HEMBYGDSFÖRENINGENS STYRELSE

Mona Elveskog, ordf. 070/214 55 01 (elveskog@telia.com)

Britt-Mari Gylefors, v. ordf. 070/535 84 56 (b.gylefors@telia.com)

Birgitta Wahlstedt-Wulkan, kassör 073/622 21 95
(birgittawahlstedtwulkan@hotmail.com)

Anne-Marie Andersson 070/672 42 46 (anne-marie.majhem@telia.com)

Kicki Lindqvist 070/990 40 83 (kickilindqvist1947@gmail.com)

Bengt Johansson 072/877 24 34 (iobjohansson@ekeby-ktv.net)

Juha Nyberg 070/325 99 03 (juha.nyberg@linearis.se)

Silvana Lindgren 076/724 41 58 (silvana.lindgren@gmail.com)

E · N · H · Ö · R · N · A

HEMBYGDSFÖRENING

Box 39, 151 28 Enhörna

Medlemsavgiften är 150/200:-/år (enskild/familj).

Plusgiro 23 89 45-0 | Swish 123 400 68 39

Hembygdsmuseet hålls öppet söndagar under juni - september 13.00 - 16.00.

Tag kontakt med någon i styrelsen om du vill besöka museet vid annan tidpunkt.

Besök föreningens hemsida:

www.hembygd.se/enhorna-hembygdsforening

